

Мировська Анна Всеволодівна —
ад'юнкт кафедри криміналістики Ки-
ївського національного університету
внутрішніх справ

Участь спеціаліста в проведенні окремих слідчих дій у ході розслідування фальшивомонетництва

Стаття присвячена аналізу теорії та практики залучення спеціаліста в ході проведення окремих слідчих дій під час розслідування фальшивомонетництва, формулювання на цій основі науково-практичних рекомендацій щодо використання спеціальних знань у процесі розслідування даної категорії кримінальних справ і внесення пропозицій стосовно вдосконалення роботи органів внутрішніх справ у цьому напрямі.

Ключові слова: слідчі дії, фальшивомонетництво, спеціальні знання, розслідування, органи внутрішніх справ.

Постановка проблеми. Тема цієї статті на даний момент є важливою та актуальною у зв'язку зі зростанням кількості фактів підробок грошових знаків, цінних паперів, що негативно впливає на стан правопорядку і законності в Україні. Її актуальність також обумовлена практичним значенням і недостатньою науковою розробкою проблем, пов'язаних із залученням спеціаліста в ході проведення окремих слідчих дій під час розслідування фальшивомонетництва. За даних умов необхідно здійснювати теоретичні пошуки, спрямовані на визначення шляхів більш широкого використання спеціальних знань у процесі розслідування цієї категорії злочинів, на підвищення ефективності та конкретизацію діяльності слідчого, передусім із використанням таких знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне фальшивомонетництво — відносно нове за поширенням і постійно оновлюване за способами вчинення явище в практиці вітчизняних правоохоронних органів, тому методика його розслідування ще не отримала достатнього висвітлення в криміналістичній науці. Зокрема, фактично відсутні ґрунтовні, системно розроблені напрацювання щодо аспектів участі спеціаліста в проведенні окремих слідчих дій у ході розслідування фальшивомонетни-

цтва. Безперечно, слід відзначити наукову цінність розробок деяких сторін криміналістичної проблематики розслідування даного виду злочинів у працях В. М. Антонова, Х. А. Асатряна, Д. А. Баглаєва, Б. С. Болотського, О. В. Воробей, О. І. Гаєвого, О. М. Калужної, Є. І. Казакова, К. О. Кочетова, В. С. Мацішина, В. В. Осяк, С. Ю. Петряєва, Д. В. Пузанкова, М. С. Пономарьова, Є. П. Фірсова та інших. Проте, значна частина теоретичних і прикладних питань даної тематики на сьогоднішній день залишилася без розгляду або є дискусійною. Отже, аналіз розглядуваної проблеми свідчить, що ступінь її наукового опрацювання недостатній, потребує комплексного підходу й більш глибокого вивчення.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз теорії та практики залучення спеціаліста в ході проведення окремих слідчих дій під час розслідування фальшивомонетництва, формулювання на цій основі науково-практичних рекомендацій щодо використання спеціальних знань у процесі розслідування даної категорії кримінальних справ і внесення пропозицій стосовно вдосконалення роботи органів внутрішніх справ у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом злочинці поповнили свій арсенал новими способами виготовлення та збуту підроблених грошових знаків і цінних паперів, які в ході розкриття й розслідування даного злочину створюють додаткові труднощі, особливо якщо перед вчиненням цього протиправного діяння була проведена ретельна підготовка та продумані способи його приховання, що зумовили виникнення сприятливих умов для кримінальної протидії ходу розслідування. Для того, щоб уміло й тактично грамотно протистояти всім засобам і методам протидії злочинців, необхідно їх вивчати та враховувати як у практичній діяльності слідчого, так і при розробці рекомендацій тактичного характеру [1, с. 7]. Ці обставини суттєво впливають на своєчасне виявлення, розкриття й розслідування фальшивомонетництва та потребують ефективного використання слідчих і оперативних дій, а також активної участі спеціаліста в проведенні окремих слідчих дій.

Незважаючи на заходи, які вживаються правоохоронними органами для подолання цього негативного явища, кількість діянь, відповідальність за які передбачена ст. 199 Кримінального кодексу України, стрімко зростає з року в рік, відсоток розкриття злочинів даного виду збільшується несуттєво, а в окремих регіонах він катастрофічно низький [2]. Це обумовлено відсутністю спеціалізації слідчих, які розслідують злочини, пов'язані з фальшивомонетництвом, нерозробленістю досконалої методики розслідування виготовлення і збуту підроблених грошових знаків і цінних паперів, недоліками в практиці організації використання спеціальних знань, застосування науково-технічних засобів і методів у розкритті та запобіганні даним злочинам. Це свідчить

про необхідність винаходу нових методик і технічних засобів, а також впровадження передового досвіду інших країн у цій сфері. Підтверджують вищесказане проведені В. В. Осяк дослідження, згідно з якими практичні працівники стикаються з певними перешкодами в процесі проведення окремих слідчих дій, призначення та проведення судових експертиз у справах даної категорії. Під час опитування понад 50 % респондентів вказали на недостатню кількість спеціальної літератури й довідкових матеріалів, що стосуються розслідування фальшивомонетництва, більшість опитаних відзначили потребу в підвищенні рівня технічної оснащеності експертно-криміналістичних підрозділів [3, с. 123].

Спеціальні знання для виявлення фактів підробки грошових знаків почали використовуватися в 1818 р. у Російській імперії в Експедиції заготівлі державних паперів, на яку із часом були покладені обов'язки щодо експертного дослідження підозрілих банкнот, що сприяло постійному накопиченню досвіду та розробці апаратури, спеціально призначеної для проведення подібних експертиз [4].

Дослідивши існуючі в науці пропозиції щодо розподілу форм взаємодії для використання спеціальних знань у процесі розслідування, можна висунути пропозицію поділяти їх на процесуальні та непроцесуальні. До процесуальних належить, зокрема, залучення спеціаліста для участі в проведенні слідчих дій (ст. 128—1 Кримінально-процесуального кодексу (далі — КПК) України). Взаємодія слідчих з обізнаними особами, які набувають процесуального статусу спеціаліста при провадженні слідчих дій, виражається в безпосередній практичній, методичній і технічній діяльності не підпорядкованих в адміністративному порядку суб'єктів для вирішення конкретних завдань розслідування. Процесуальні питання співпраці слідчого зі спеціалістами в законодавчому плані потребують удосконалення. У зв'язку із цим вважаємо за доцільне доповнити ст. 114 КПК України положенням, що організація взаємодії з особами, які володіють спеціальними знаннями, покладається на слідчого. Йому належить виняткове право на визначення конкретних форм і напрямів взаємодії процесуального та організаційно-тактичного характеру.

До непроцесуальних форм взаємодії слідчого зі спеціалістами слід віднести: 1) консультації у вигляді усних роз'яснень, порад, письмових довідок, актів зі спеціальних питань тощо; 2) проведення попередніх досліджень за запитом слідчого, що оформляються довідкою, актом, які можуть розглядатися як інші документи в справі; 3) взаємний обмін інформацією та спільне обговорення зібраних у справі доказів, висунення обгрунтованих версій і визначення шляхів їх розв'язання [5, с. 15—16].

Під час розслідування кримінальних справ про фальшивомонетництво зазвичай проводяться такі слідчі дії, як слідчий огляд, обшук, відтворення обстановки та обставин події, пред'явлення для впізнання. На даний

час у навчальній і спеціальній літературі запропоновано достатньо рекомендацій щодо проведення зазначених слідчих дій у процесі розслідування фальшивомонетництва. Однак, незважаючи на те, що загалом ці поради адресовані слідчим, вони носять переважно технічний характер і не можуть застосовуватися ними без допомоги спеціаліста.

Стаття 128—1 КПК України, як, зокрема, і ст. 168 КПК Російської Федерації (далі — РФ), дозволяє слідчому залучати спеціаліста для участі в будь-якій слідчій дії. Безумовно, слідчий визначає доцільність присутності спеціаліста-криміналіста в ході певної слідчої дії з урахуванням конкретної слідчої ситуації. На наш погляд, у процесі проведення слідчих дій, під час яких необхідна робота з матеріально-фіксованими джерелами інформації, тобто збирання (виявлення, фіксація та вилучення) матеріальних слідів, чи використання спеціальних техніко-криміналістичних знань в іншій формі обов'язково має брати участь спеціаліст. На таку співпрацю націлюють і вимоги Інструкції Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державного комітету з питань охорони державного кордону України, Державного митного комітету України, Національної гвардії України, Міністерства оборони України, Міністерства юстиції України “Про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі із злочинністю” № 4348, 4348/138/151/11-2-2870/172/148—407/2-90-442 від 10 серпня 1994 року, як, зокрема, і наказу Міністерства внутрішніх справ РФ “Про затвердження інструкції щодо організації взаємодії підрозділів і служб органів внутрішніх справ у ході розкриття та розслідування злочинів” (*переклад наші*) № 334 від 20 червня 1996 року.

Відповідно до ст. 190 КПК України, як і ст. 176 КПК РФ, слідчий проводить огляд місцевості, приміщення, предметів і документів з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обстановки злочину, а також інших обставин, які мають значення для справи. Зокрема, під час розслідування фальшивомонетництва практикуються такі види слідчого огляду: а) огляд предметів і документів, що приєднуються до кримінальної справи в якості речових доказів (огляд підозрілих грошових знаків чи цінних паперів; огляд приладдя та матеріалів, які застосовувалися для підробки грошових знаків чи цінних паперів або зберегли на собі сліди дій підозрюваного (обвинуваченого)); б) огляд місця події, приміщень і місцевості (огляд місця виготовлення підроблених грошових знаків чи цінних паперів; огляд місця збуту фальшивих грошових знаків чи цінних паперів; огляд місця зберігання приладдя та матеріалів, а також підроблених грошових знаків чи цінних паперів) [6, с. 9].

Г. Гросс теж надавав пріоритетне значення використанню допомоги спеціалістів (хіміків, фізиків, фотографів) у процесі проведення

огляду місця події, допиту, обшуку та підготовки до них. Учений наголошував на необхідності дослідження паперу, фарби, чорнила, письмового приладдя в ході розслідування виготовлення грошових коштів, звертав увагу на важливість виконання малюнків і креслень для наочності сприйняття об'єктів, що оглядаються, вивчення сфери діяльності фальсифікатора, що викликає значні труднощі без участі спеціаліста [4].

Результати анкетування слідчих, які спеціалізуються на розкритті та розслідуванні фальшивомонетництва, свідчать про те, що 17 % опитаних завжди проводять огляд самостійно; 20 % респондентів залучають спеціаліста для участі в проведенні огляду комп'ютерної техніки; 63 % анкетованих запрошують спеціалістів лише іноді [7, с. 10].

Огляд місця події (місцевості, приміщення) є першочерговою та, як правило, невідкладною слідчою дією, яка наближена за часом проведення до події злочину, а тому несвоєчасне його проведення в ході розслідування фальшивомонетництва тягне можливу втрату важливих доказів у кримінальній справі. Вивчення судово-слідчої практики показує, що різноманітність обставинки місця події та обставин, які належить з'ясувати під час даного огляду в процесі розслідування фальшивомонетництва, різнохарактерність об'єктів (компакт-диски, комп'ютерна техніка, засоби поліграфії, документи тощо), які вивчає слідчий, а також складність завдань, що доводиться йому вирішувати в ході виявлення, вилучення та фіксації зазначених об'єктів, обумовлюють необхідність використання спеціальних знань і залучення до огляду, з цією метою, відповідних спеціалістів.

Ефективність огляду місця події обумовлена правильною підготовкою до його проведення, важливим елементом якої є підбір учасників і технічних засобів, а також планування різних варіантів використання їх допомоги [8, с. 17]. Уже на першій стадії огляду, до виїзду на місце події, слідчий залежно від характеру події та слідчої ситуації, за наявності достатньої інформації про подію, може запросити відповідного спеціаліста й отримати від нього консультацію з питань подальшої підготовки до огляду та формування складу його учасників, намітити план дій, обговорити, які науково-технічні засоби необхідні, разом зі спеціалістом перевірити їх наявність, комплектність і справність.

Під час огляду слідчий може прийняти рішення про залучення нових спеціалістів, якщо в цьому виникне потреба. У справах про фальшивомонетництво спеціалісти сприяють слідчому в з'ясуванні обставинки місця події, визначаючи його межі та послідовність подальшого огляду, допомагають в організації робочого місця, надають технічну допомогу тощо. Остання необхідна тоді, коли умови огляду специфічні й обстановка слідчому незнайома (наприклад, цех поліграфічного підприємства, значна кількість комп'ютерної техніки та поліграфічного устаткування тощо) [2].

Особливі зусилля слідчих у процесі огляду місця події в справах про фальшивомонетництво повинні бути спрямовані на пошук комп'ютерної та копіювально-розмножувальної техніки. Такий вид огляду проводиться за участі спеціаліста-криміналіста, який обізнаний зі способами підробки грошових знаків і цінних паперів, або спеціаліста у галузі інформатики та обчислювальної техніки [6, с. 9].

В усіх випадках участі спеціаліста в огляді у справах про фальшивомонетництво, він разом зі слідчим послідовно, за намченим планом, вивчає матеріальну обстановку, за необхідності дає роз'яснення щодо значення окремих об'єктів, рекомендації стосовно їх описання в протоколі огляду місця події, щодо способів виявлення, закріплення та вилучення слідів, за завданням слідчого спеціаліст-криміналіст також проводить фото- чи відеозйомку місця події [2]. На жаль, на практиці для проведення таких оглядів залучаються не всі потрібні спеціалісти. Відповідно до даних анкетування, проведеного Д. А. Баглаєвим, лише в 18 % випадків з метою додаткової фіксації об'єктів огляду використовувалася фотозйомка і лише в 2 % — відеозйомка [8, с. 18].

Варто звернути увагу на те, що фото- чи відеофіксація обстановки, застосування пошукових пристроїв є прерогативою не лише спеціалістів-криміналістів, але й самих слідчих, дізнавачів, співробітників технічних підрозділів. Крім того, залучати спеціалістів-криміналістів — співробітників експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ до проведення слідчих дій лише для фотофіксації обстановки з урахуванням малочисельності експертної служби неприпустимо [9, с. 77].

У будь-якій ситуації об'єктом слідчого пошуку, що передбачає виявлення і фіксацію факту фальсифікації банкнот, виступає грошовий знак, який може розглядатись як засіб вирішення пізнавальних та ідентифікаційних завдань і використовується для встановлення всіх обставин вчиненого, особи правопорушника, його винуватості в діянні, що йому інкримінується, а також вибору напряму здійснення профілактичної діяльності. Під час огляду й описання грошового знака перед слідчим завжди постає завдання виявити та правильно зафіксувати ознаки підробки, що передбачає реалізацію системи знань, необхідних для успішного розслідування фальшивомонетництва: знання способів друку справжніх грошових знаків, системи захисту будь-якого зразка банкнот від підробки, видів, способів і ознак фальсифікації, прийомів виявлення фальшивомонетництва, технічних можливостей тощо, і відповідно вимагає участі спеціаліста.

Своєчасність дослідження грошових знаків і цінних паперів, що часто є не лише найбільш змістовним, але і єдиним джерелом інформації про фальшивомонетництво в умовах вихідних ситуацій дослідчої перевірки, з метою з'ясування їх справжності має вирішальне значення для встановлення наявності підстав для порушення кримінальної спра-

ви [8, с. 21]. Чинний КПК України, як і КПК РФ, не дозволяє проведення експертиз до порушення кримінальної справи у зв'язку з чим склалась практика проведення експертом, який виступає як спеціаліст, на цій стадії дослідження та складання довідки про його результати.

Здійснені вченими теоретичні й емпіричні напрацювання дозволяють зробити висновок про те, що за своїми завданнями, змістом і методикою попереднє техніко-криміналістичне дослідження підозрілих грошових знаків, яке проводиться на етапі перевірки за повідомленням про злочин, принципово не відрізняється від відповідної техніко-криміналістичної експертизи, що проводиться після порушення кримінальної справи. Окрім того, експерти не заперечують існування практики складання висновків на основі першочергового дослідження, без проведення додаткових досліджень [8, с. 16 ; 10, с. 8]. Однак проблема полягає в тому, що результати такого попереднього дослідження, відповідно до чинного КПК України, як, наприклад, і КПК РФ, не можуть виступати як джерело доказів. На нашу думку, проведення фактично однакових досліджень щодо тих самих об'єктів до і після порушення кримінальної справи об'єктивно призводить не лише до збільшення строків розслідування та нерационального використання сил і засобів експертних установ, але й у деяких випадках є причиною втрати доказової інформації. З метою виключення випадків необґрунтованого порушення кримінальної справи чи відмови від кримінального переслідування, економного та результативного використання кримінально-процесуальних сил і засобів, нами пропонується відносити техніко-криміналістичну експертизу документів у справах про фальшивомонетництво до невідкладних слідчих дій, проведення яких можливе до порушення кримінальної справи та законодавчо це закріпити. Досягнення бажаних результатів із найменшою витратою сил, засобів і часу виступає однією з цілеспрямованих умов слідчої діяльності, швидкість досягнення результатів у якій є законодавчою вимогою, а тактика її здійснення як засіб досягнення мети — це сукупність найбільш доцільних прийомів і методів діяльності [1, с. 9].

На динамічній стадії огляду часто необхідна допомога експерта-криміналіста, який володіє прийомами та засобами виявлення і дослідження різних слідів, особливо мікрослідів, слідів запаху, латентних слідів рук тощо.

У ході проведення огляду місця події в справах про фальшивомонетництво, з метою отримання правильного уявлення про об'єкт, необхідні спеціальні знання та навички спеціалістів різного профілю (поліграфістів, спеціалістів із комп'ютерної техніки та програмного забезпечення й ін.), що обумовлюється складною обстановкою на місці події (наприклад, наявністю на місці події значної кількості об'єктів, які в подальшому можуть бути речовими доказами, різних носіїв інформації тощо) [2].

Під час розслідування фальшивомонетництва обов'язковому встановленню та дослідженню підлягає коло обставин і питань, характер яких визначає напрями розслідування й особливості його планування, їх знання сприяє цілеспрямованості та повноті слідства, допомагає слідчому уникати можливих помилок і упущень та полегшує вибір найбільш раціонального шляху розслідування, тим самим підвищуючи ефективність слідства. Аналіз судово-слідчої практики та наукових праць [11, с. 14] дає можливість систематизувати основні обставини, які необхідно встановлювати у справах даної категорії і в ході з'ясування яких доцільно залучати спеціаліста: 1) чи дійсно мали місце виготовлення та збут фальшивих грошових знаків або цінних паперів. З метою вивчення підозрілих грошових знаків чи цінних паперів, відразу після порушення кримінальної справи, призначається судова експертиза; 2) які саме грошові знаки чи цінні папери підроблені. Наявність таких даних дозволить вирішити одразу декілька питань: по-перше, вжити необхідних заходів щодо вилучення підроблених грошових знаків чи цінних паперів з обігу; по-друге, визначити суспільну небезпечність діяння і умисел суб'єкта злочину; по-третє, швидко провести огляд, виїмку і таким чином отримати нові докази; по-четверте, виявити очевидців учинення злочину; 3) який спосіб підробки та які інструменти, матеріали й інформаційні джерела використовувалися при цьому. Специфіка підробки купюр і монет така, що за способом виготовлення можна визначити джерело їх походження, тобто особу фальшивомонетника, побудувати розшукові, а потім слідчі версії про суб'єкт злочину; 4) де злочинці придбали інструменти та матеріали для виготовлення підроблених знаків чи цінних паперів, хто виготовив ці пристосування тощо [12, с. 67].

Особливостями проведення відтворення обстановки й обставин події у справах про фальшивомонетництво є перевірка експериментальним шляхом слідчих версій, достовірності показань підозрюваного (обвинуваченого) та свідків, встановлення причин і умов, що сприяли вчиненню фальшивомонетництва, отримання зразків для проведення подальших експертних досліджень. У ході реалізації вказаної мети слідчий повинен перевірити: наявність у підозрюваного (обвинуваченого) навичок виготовлення підроблених грошових знаків чи цінних паперів відповідно до встановленого способу підробки; можливості вчинення окремих дій у певних умовах; достовірність інформації щодо використання для виготовлення підроблених грошових знаків чи цінних паперів саме того обладнання, інструментів і матеріалів, які були вилучені в ході розслідування; кількість підроблених грошових знаків чи цінних паперів, виготовлення яких можливе за певний час і у відповідних умовах із використанням спеціального обладнання, інструментів та матеріалів у зв'язку з чим виникає потреба в залученні спеціаліста до проведення цих дій [6, с. 10].

У процесі допиту спеціаліст допомагає слідчому з'ясувати обставини справи та правильно оцінити отримані показання. Ретельна підготовка до допиту та консультації зі спеціалістами часто не усувають можливість потрапити в скрутне становище, тому що відповіді допитуваного іноді виявляються для слідчого несподіваними. У такій ситуації доводиться переривати допит, знову консультуватися зі спеціалістами, вивчати необхідну літературу, що затягує строки слідства, негативно впливає на встановлення об'єктивної істини в справі та суперечить принципам і завданням кримінального судочинства. Наприклад, під час допиту свідків у справах про фальшивомонетництво, доречно запросити спеціаліста, який спеціалізується на дослідженні даних об'єктів та зможе, базуючись на уривчастих і неповних даних, визначити спосіб виготовлення грошових знаків, з'ясувати, які використовувались для цього пристосування, інструменти, матеріали. Отримана в ході допиту інформація сприятиме більш цілеспрямованому проведенню обшуку, виявленню технічних засобів підробки, фабрикатів і напівфабрикатів, слідів інтелектуальної підготовки, слідів технологічного процесу, слідів перебування та діяльності підозрюваного (обвинуваченого) на місці виготовлення кримінальної продукції тощо, вона також знадобиться експертам, якщо слідчий вважатиме за потрібне провести ідентифікаційні й інші дослідження. З таким підходом використання спеціальних знань буде носити в процесі розслідування постійний характер. Спеціалісти під час допиту можуть полегшити слідчому роботу щодо виявлення та фіксації доказів, а саме допомогти йому: краще, більш точно та повно зрозуміти допитуваного, який вживає спеціальні терміни; розібратись у діючих спеціальних правилах, інструкціях й інших документах; зібрати матеріали для направлення на експертизу; встановити спосіб вчинення злочинних дій; негайно припинити неправдиві показання, що стосуються спеціальних питань; зафіксувати за допомогою технічних засобів хід і результати допиту.

Допомога спеціаліста-криміналіста під час проведення обшуку та виїмки полягає в наданні слідчому сприяння у виявленні та вилученні знарядь злочину, предметів чи документів, а також слідів на них, які можуть мати значення для справи при з'ясуванні обставин подій, що розслідуються, встановленні місцезнаходження розшукуваних осіб тощо. Перед проведенням обшуку спеціаліст-криміналіст повинен на основі аналізу результатів огляду місця події, проведеного попереднього дослідження, а також оперативно-розшукових даних скласти спільно зі слідчим план обшуку, підготувати технічні засоби для виявлення розшукуваних предметів і слідів на них, а також побічних слідів злочинної діяльності.

Залучення спеціаліста слідчому необхідне для: реконструкції обстановки за фотознімками, протокольними записами, показаннями очевидців; підбору інструментів і предметів, аналогічних тим, що використовувалися для вчинення злочину; розробки оптимальної тактики проведення експерименту; створення спеціальних умов, у яких най-

більш доцільно провести експеримент; виконання дослідів, розстановки та інструктажу учасників відтворення обстановки та обставин події; технічно правильного проведення дослідів; фіксації результатів експерименту; оцінки отриманих даних [9, с. 55].

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, варто акцентувати увагу на тому, що основні проблеми, які виникають на етапі дослідчої перевірки за повідомленням про злочин і на стадії порушення кримінальної справи, пов'язані з неефективним використанням спеціальних знань, недостатньою взаємодією слідчого із спеціалістами. Оскільки, як свідчить практика, участь спеціалістів у розслідуванні зазвичай обмежується лише попереднім дослідженням підозрілих грошових знаків і цінних паперів, а слідчі дії проводяться без їх залучення, це призводить до втрати важливих доказів у кримінальній справі. Таким чином, реальне поліпшення якості розслідування фальшивомонетництва можливе за умови залучення до провадження слідчих дій із метою виявлення, фіксації, вилучення та дослідження матеріальних об'єктів відповідних спеціалістів і застосування останніми сучасних науково-технічних засобів.

Список використаних джерел

1. Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза” / В. К. Весельський. — К., 1999. — 16 с.
2. Богачук В. С. Проблеми участі спеціаліста при проведенні слідчого огляду по справах про фальшивомонетництво [Електронний ресурс] / В. С. Богачук // Оргкомітет ВНПК. — Режим доступу : <http://intkonf.org/bogachuk-vs-problemi-uchasti-spetsialista-pri-provedenni-slidchogo-oglyadu-po-spravah-pro-falshivomonetnitstvo/>.
3. Осяк В. В. Особенности расследования изготовления или сбыта поддельных денег или ценных бумаг (по материалам Южного Федерального округа) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. В. Осяк. — Ростов н/Д, 2007. — 214 с.
4. Климова Е. И. Вопросы расследования фальшивомонетничества в криминалистической литературе [Електронний ресурс] / Е. И. Климова // Юрист онлайн. — 2008. — № 2. — Режим доступу : <http://www.shkolny.com/voprosyi-rassledovaniya-falshivomonetnichestva-v-kriminalisticheskoy-literature/>.
5. Ковальов В. В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза” / В. В. Ковальов. — К., 2008. — 20 с.
6. Мацишин В. С. Особливості розслідування фальшивомонетництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза” / В. С. Мацишин. — К., 2002. — 19 с.

7. Асатрян Х. А. Расследование и раскрытие фальшивомонетничества, совершенного организационными преступными группами : по материалам Восточной Сибири : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. юрид. наук : специальность 12.00.09 “Уголовный процесс ; криминалистика и судебная экспертиза ; оперативно-розыскная деятельность” / Х. А. Асатрян. — Иркутск, 2008. — 24 с.

8. Баглаев Д. А. Особенности первоначального этапа расследования фальшивомонетничества : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. юрид. наук : специальность 12.00.09 “Уголовный процесс ; криминалистика и судебная экспертиза ; оперативно-розыскная деятельность” / Д. А. Баглаев. — Екатеринбург, 2009. — 30 с.

9. Хрусталева В. Н. Участие специалиста-криминалиста в следственных действиях / В. Н. Хрусталева, Р. Ю. Трубицын. — СПб : Питер, 2003. — 208 с.

10. Кочетов К. А. Теоретические и практические проблемы расследования фальшивомонетничества : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. юрид. наук : специальность 12.00.09 “Уголовный процесс ; криминалистика и судебная экспертиза ; оперативно-розыскная деятельность” / К. А. Кочетов. — Калининград, 2006. — 19 с.

11. Тулея В. Некоторые вопросы борьбы с фальшивомонетничеством в ПНР : [учеб. пособие] / В. Тулея ; под ред. Р. С. Белкина. — М. : [б. и.], 1982. — 48 с.

12. Мацішин В. Систематизація обставин, які необхідно встановлювати у кримінальних справах про фальшивомонетництво / В. Мацішин // Право України. — 2001. — № 6. — С. 65—68.

Статья посвящена анализу теории и практике привлечения специалиста в ходе проведения отдельных следственных действий во время расследования фальшивомонетничества; формулирования на этой основе научно-практических рекомендаций относительно использования специальных знаний в процессе расследования данной категории криминальных дел и внесения предложений относительно усовершенствования работы органов внутренних дел в этом направлении.

The article is devoted to the analysis of the theory and the practice of drawing of the specialist in realization of some investigative actions during the investigation of coinage; making of the theoretical and practical recommendations in relation to the use of the special knowledge in the process of investigation of this category of criminal cases and introduction of the propositions concerning the improvement of the work of internal affairs bodies in this direction.

Стаття надійшла до редакції журналу 11 березня 2010 року.